

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historica Relatio De Ortu Et Progressu Fidei Orthodoxae In Regno Chinensi Per Missionarios Societatis Jesu

Schall von Bell, Johann Adam

Ratisbonae, 1672

Cap. IV. Alij motus adversus Calculi Astronomici novitatem.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11805

tarum Theoria concinnata erant Calendaria tunc designata sunt, & quamdiu intra privatos parietes à Patribus compilabantur, aliquot consequentibus annis soli Regi oblata fuerunt: Postquam verò evaserant Juris publici, spatia illa quæ relicta erant electionibus ad singulos dies, indigenæ ipsi repleverunt; & quidem hæ multò meliores pristinis quòd à certioribus siderum aspectibus, causisq; naturalibus exactiùs combinatis desumerentur.

CAPUT IV.

Alij motus adversus Calculi Astronomici Novitatem.

Sublato è vivis Doctore Paulo sufficiens se putabat is, de quo supra meminimus Senecio: At decreto Regio in Præsidentem Astronomiæ renunciatus est Doctor *Ly Petrus*, vir bonus equidem, sed percupidus pacis; qui- que ubi contentione aliquâ opus esset humeros subtrahebat clypeo; Vitricus, non parens operis, quod Doctor Paulus fuerat auspiciatus: Nec promovere rem communem sollicitus; sed more Chinesibus usitato hac occasione sine suo dispendio connixus promoveri. Eum Patres Regi suaferant annitente Paulo, ab iisdem permoto, sed omnes amicitiae & Christiani nominis larvâ delusi. Æmulos timidum homi-

22 *Initia Expeditionis Christ. ad Chines.*
nis ingenium audaciores fecit. Prior Senex
quasi dedignaretur cum impari competere, cu-
jus aliquando se Magistrum in hac arte fuisse ja-
ctabat, effecit, ut non solum studiosi aliquot,
sed Viri etiam honorati complures à Petro dis-
cessionem facerent: quòd mallent ipsum audire
Magistratum, quàm ab ejus Alumno discere.
Majora exinde sibi pericula perquam timidè o-
minans Petrus cum hoste paciscitur, & dato ad
Regem libello supplici instanter petit, Æmulo
dari locum & facultatem ad novam Mathema-
tices Academiam aperiendam, ubi asseclas ille
suos liberè institueret. Hinc lachrimæ postea,
& altercationes, quas armatus hostis, vanos
timores suos serò nimis incusanti Petro, repo-
suit. Ipse Rex opinatus ex diffidentia artis,
Collegam Petro adscitum propè totus à Petro
in adversam partem inclinavit. Præterquam
enim quòd multis sumptibus seni speculam Ma-
thematicam quadraginta cubitos altam, ubi ob-
servaret, jussit fabricari; victum quoque quo-
tidianum, tam ipsi, quàm ejusdem Socijs libe-
raliter è publico provideri fecit; nec non subin-
de aliquid operis incepti humanissimè ab eo de-
poscere visus. Quos favores quia Rex non ul-
trà Patribus, ut ante, sed sibi impenderet, in-
tumuit senex, plus illos solito sensim ausus tan-
quam exteros despiciere, donec D E O molimi-
na Patrum adjuvante, patientiâ & labore supe-
raretur.

Per

Per id tempus Pater Adamus globum stelli-
ferum cum Planisphærio , ad horam noctu per
stellas capiendam , & Armillam Æquatoriam
cum Zodiacali mixtam (instrumentum multis
observationibus aptissimum) confecerat , o-
mnia non contemnendæ magnitudinis ex ære
affabre fusa , & deaurata , unâ cum Scioterico
horizontali , hætenus apud Sinas nunquam
viso , in marmore candido quinque cubitali in-
ciso , cujus stylus à Dracone (Sinensium Im-
peratorum est insigne) deaurato venustissimè
sustentabatur. Hæc machina proximè de Regiâ
licentiâ intra primos palatij muros constitit.
Triplici muro palatium circumdatur: intra pri-
mi ambitum sunt nemora , lacus, hippodromi,
imò & montes , ubi cervi , lepores & damulæ
vagantur ; secundi à muris urbis nihil differunt
magnitudine & formâ , nisi quod artificio & e-
legantiâ superent : tertius Regis palatium am-
bit , & minij colore pictus totus rubet. Missis
Rex ad Academiam duobus Evnuchis prima-
rijs , omnia priùs inspicere , & sibi describi jussit.
Evnuchi , seu quia avarissimo hominum
generi nemo quidquam muneris obtulerat ;
seu populi totius genio , infensi exteris ,
non ut inspectores , sed ut hostes , uni-
versa contemnere , & quamvis nihil earum re-
rum intelligerent , pro viribus tamen exte-
nuare singula ausi , ac tandem nihil boni ad Re-
gem

24 *Initia Expeditionis Christ. ad Chines.*

gem referre. Rex tamen, ut erat perspicacis ingenij, id quod erat suspicatus, non obstante sinistra informatione, iussit machinam introferri, ac biduò post ipse locum accedens, ut vidit, mirificè delectatus, omnia ab Evnuchis cautè custodiri præcepit. Increvit Patribus animus, & oblatâ proximè Eclipsi Solis, fidenter rogare Regem aggressi sunt; instrumenta illa, non ad extremum palatii murum, sed intra tertium & intimum locari pateretur, quò si quando libéret Regi, ipse posset opportunè inspicere.

Annuit postulato Rex, Patresque ipsos machinas introferre, & suis locis statuere voluit, vetuitque alium præter authores, Patrem Adamum Schall, & Patrem Jacobum Rho intro mitti; nec verò licebat usquam alteri eò, præter mulieres & Evnuchos, qui Regi ac Reginae deserviunt, penetrare.

Expedito qui demandatus fuerat labore, epulo de mensa Regia refecti, magnâ cū benevolentia dimissi sunt. Plurimum valuit adversus æmulos collocata ista ante oculos Regis pro veritate sanioris doctrinæ, nativo etiam à silentio, quotidie loquens machina. Ad illam sæpius explorati Astrorum cursus, Planetarum motus, Solis & Lunæ deliquia, felicius Prognostica Patrum, quàm Astronomiam Sinen sium confirmabant. Addebat vires Euro pæorum

pæorum quoad Mathemata existimationi Pater Adamus, submissis in palatium identidem Sci- othericis manualibus, ex ebore elaboratis: subministrabat observationibus Astrorum tubos opticos: designationibus Astronomicis circinos, Sphæras, Astrolabia, privatos Patrum labores, dum à conversione animarum vacabant: domi quoque navabat operam convincendis obtreçtatoribus, restituendæ ad Europæorum morem Astronomiæ Chinicæ: Fastidiosum senem provocabat ad conferendas observationes, Præside Mathematicorum Doctore Petro, alióque ex Tribunali Rituum viro primario, omnibus, quæ agebantur ut adesset rogato, & singulis actionum per Notarium in libellos & acta publica relatis. Nec tamen adhuc demonstratæ sæpius veritates prosternebant invidiam: Scrupulosè omnia expedientes æmuli, sicubi instrumenta in minutis secundis, tertiisve fallerent, in errores invehi, victoriam adversus Patres canere, spargere invulgas; toto eos cœlo aberrare: audebant: nihil pensi habentes, quod ipsi sexagies centiesque remotiùs à scopo per suas observationes discederent: Livore plerumque sæditati suæ consolationem, ac patrocinium emendicante ex navis cæterorum.

Accidit ut Pater Adamus Jovem inter asellos transiturum, & motu retrogrado proximè

26 *Initia Expeditionis Christ. ad Chines.*

eòdem reversurum Regi denuciaret: Quæ res cum apud Sinas sit mali ominis, statim decrepitus ille exiliens, dato Regi libello negavit futurum, ut prænucciabat Pater. Adest observandi tempus: mittit Rex Evnuchorum duos primarios, qui observationi assistant. Hi speculam Mathematicam ingressi primò objurgant adstantes, quòd gauderent urbem Regiam vel palatium igne absumendum (hoc enim portendi illo Jovis per asellos motu sibi vulgò, unde unde nescitur, persuadent.)

Tum observationi adstant, incedentemque per ominosa sidera Jovem spectant; sed malitiâ intellectum prævertente, dissimulato quod viderant, Regi persuadent; depellendos à specula Europæos; solum operi Doctorem Petrum sufficere; vel aptandis tamen instrumentis ineptissimum. Non placuit Petro sociorum depulsio, quorum studio & labore fulcebatur, noctemque eam plorando transigens, accusavit deinceps pusilli nuper animi pœnas, quas nunc incurreret, spe laudum & commendationis secururæ, nisi fulcra reponerentur, quibus nitebatur, frustrandus.

Quo autem fato factum dicam, quòd astrum omni fidem fecerit; cum notum sciam, superstitionis casum omnem ominosum esse, & in fatiscenseri; DEUMQ; permissis errorib⁹, quos amamus,

mus, errores nostros plectere, aut dextrè illis
uti ad procurandum bonum majus. Sequenti
die pulvis pyrius, vix duobus stadijs à specu-
la asservatus, casu accensus, ædes plurimas
absumpsit, & supra quingenta cadavera passim
disjecit (aselli quippe Sinicè, à congerie cada-
verum, nomen sortiti sunt) simul Regi ac po-
pulo contra pervicax Evnuchorum silentium
persuaserunt, veram fuisse eam Astorum con-
junctionem, ad quam talis strages secuta fuis-
set.

Moritur interim Pater Jacobus Rho, vir laude
immortali dignus, animi verè excelsi, qui pe-
riculorum & molestiarum contemptor, præter
alia pro re Christiana apud Chineses præclarè
gesta, firmandæ Societati in illo Regno, per
rerum Mathematicarum repræsentationes plu-
rimùm profuit. Hujus è postremis conatibus
ille fuit, quo socios nuper à specula Mathema-
tica dejectos postliminio reposuit. Irruperant
iterum in Imperium Tartari Anno Regis Impe-
rantis nono: Militiæ Præfecti in Regiam vocati
consulebant in commune: Sermo illatus de mu-
nitionibus ac dispositione Machinarum Belli-
carum, Europæos homines in memoriam re-
vocavit. Audiendi impetrantur à Rege & admit-
tuntur ad pristinam consuetudinem. Sæpius au-
ditos placuit comendare Regi, officio, vel titulo
Magistratûs cujuscumque ornandos. Insuper Rex
Calen-

28 *Initia Expeditionis Christ. ad Chines.*

Calendarij Astronomici eorum curæ quondam comissi memor, & expeditionem operis affectans, quam alij, ad quos omnino interim divertisset, multum differebant, longiùs ab se abesse ultrà noluit, jussitque domum aliquam cum agris (siquidem obire officia detrectarent) ubi comòdè degerent, assignari. Dilatã tũ Regiæ voluntatis executio tantisper fuit: seu quia sponte rebus suis cederet in gratiam hospitem non inveniebatur: Seu quia Magistratus ære, eoque de more præpingui ad imperata exequenda erat movendus, quod non suppetebat. Tandem Doctor Petrus instructionem Calendarij, quam septennio concinnaverat Pater Jacobus Rho, Regi exhibens domum quam Socij proximè in Curia sibi assignatam ad tempus acceperant, confirmari in posterum rogavit, obtinuitque: Cui pro necessariis ad vitam victumq; postea Senis Antagonistæ, itidem demortui, pensiones cum auctario accesserunt.

Sene itaque æmulo pariter vitâ functo junior hostis successit, illo ætate ac viribus validior. Literatus is erat è gradu *Prolytarum*, studiorum amantissimus: hic in Patrum familiaritatem jam olim irrepens, non solùm eorum libros Sinicos, sed omnes etiam Doctoris Pauli elucubrationes, quas dolo mutatus fuerat, diligentissimè inspexerat, imò transcripserat. Ad hæc ex filio quem

in Patrum disciplinam biennio ante tradiderat, hisce liberalib⁹ artibus ingenuè instructo, pleraque didicerat. Itaque auditâ morte Senis, protinus in ejus locum Magistro vacuum substitui petiit & impetravit. Prior filius mali corvi malum ovum gratiam instructoribus suis cœpit reddere; quando domum, Patribus in aliis rebus fortè occupatis ingressus, quid quid invenit instrumentorum Mathematicorum, machinulam etiam rotarum horariam furto abstulit. Nec tamen diu lætatus prædâ; proficentem enim latrones spoliarunt, & graviter ab his vulneratus, cùm diu decubisset, tandem periit; Pater verò cum tota caterva discipulorum Senis, Senisque filio qui partes ejus egregiè adjuvabat, in aciem descendens, primò bis in defectibus utriusque sideris, quibus prædicendis turpiter aberraverat, tum aliquot vicibus in observatione aliarum stellarum superatus, atque adeò etiam à satellitio Magistratum, qui aderant, derisus est, ut propè insaniret. Atque hoc deinde furore actus libellum supplicem Regi dedit, nihil nisi calumnias in patres continentem.

Accessit gravius incendium immissæ flammæ ab homine furente. Alius è classe litteratorum non jam media conversionis animarum prosequendæ; sed ipsam arcem finis intenti involavit. Criminabatur libello edito legem, Chri-

Christianam ut Reipublicæ perniciosam, per quam sapientes Chinesium, viri magnâ virtute præditi, nominatim CAM Cû literatorum omnium Præceptor; & ex antiquis primi & pientissimi Sinarum Reges YAÔ & XAM non solum despicerentur, sed etiamnum in inferno positi pœnas scelerum suorum luere assererentur. Hunc libellum æmulus ab Authore mutatus non solum Regi obtulit, sed etiam Evnuchorum omnium præcipuo commodavit; suo Marte Satyram addens, quò magis Evnuchi animum incenderet; effecitque ut is illico misso ad Patres famulo, libros eorum qui de lege tractabant, expeteret, illis omnino insciis, quid negotij tractaretur. Libri sine mora traditi, in quibus ille diligentissimè expensis, nihil censurâ dignum reperit; Authoris quoque mendacia post brevi apologiâ refutata, impudentiam hominis amplius redarguerunt. Rex libellos sibi, sacerôque suo oblatos veritate compertâ contempsit: Nec valuerunt pro infami scriptore adscita insuper in comûne suffragium contra innocentes Bonziorum odia.

Discussit procellam non multò post succedens Eclipsis Lunæ, quam Rex ipse observaverat, inveneratque omnia ad amussim respondere novo Calculo eâ itaque observatione lætus ultro promulgavit solum Europæum Calculum respondisse cælo, cæteros omnes longissi-

longissimè aberrasse : Regiæ sententiæ nemo adversari ausus præter unum , qui deficientibus in oppositum argumentis, calumnias intorsit , & alterum eundemque Tribunalis Rituum Præsidentem , qui omnium regulas in unam coalescere , concordiam discordantis Patronus, volebat ; conatus scilicet humano capiti , cervicem jungere equinam ; satis superque in Patres excandescens , quòd Patrio usui concordare nollent ; In Regem , quin etiam immoderatiùs investus. Sed uterque temeritatis suæ pœnas dedit ; hic officio dejectus ; ille impudentiæ verbo Regio notatus. Cùmque hic proficere se nihil conuiciando cerneret, aliud consilium inijt : Sciebat Regem præcepisse , ut Pater Adamus Mathematicos publicè doceret, & ad utendum novâ regulâ præpararet : Quare fictène, an verè se humilians , petijt à Rege , ut sibi ac suis licentia daretur , eundem inter Mathematicos audiendi , contentos fore affirmans , si in Tribunali pro matheseos candidatis admitterentur : Negavit Rex , & tam ipsum quàm Socios jussit facessere , neque ullum posthac ad speculam Mathematicam admitti. Indignatior ille , cæpit coram Rege ex libello supplici scommata contra Patrem Adamum in legem Dei evomere , ita ut Rex solito amplius exardescens, tam ipsum quàm Socios è Curia Pequinensi ejece- rit , & speculam , quam pro Sene quondam obti-

32 *Initia Expeditionis Christ. ad Chines.*

obtinerant , solo æquaverit ; rem gratissimam spectantibus Patribus , Deoque gratias referentibus , quòd consilia æmulorum simul cum adversa Turri tandem elisa spectarent.

Doctor alius gentilis , qui fratrem in Tribunali Rituum (cui Tribunal Mathematicum paret) non exiguæ dignitatis virum habebat , ejusdem favore fultus in arenam descendit , seque Astronomiam (cujus aliquid à Patre Adamo didicerat) abunde callere impudentissime professus est ; ac proinde Patrem Adamum sibi cedere , & totum reformationis negotium comitti debere , audax postulavit ; causam addens , quod Pater exterus impar esset tanto operi : nec deceret illi hanc palmam porrigi , cui indigenæ æquè pollerent ; Miratus hominis impudentiam Pater , rem ad Mathematicos retulit ; certus non admissuros arrogantiam ; quoniam ea , de quibus se jactabat , erant adscititia Europæorum. Ut merebatur , evenit : tametsi enim libellos aliquot de hac arte componeret , seque ipsum Regi venditaret nihil tamen effecit ; Imò superbiæ pœnas morte præfestinatâ abreptus luit ; Sphærâsque & instrumenta Mathematica , quæ per Patrem Adamum fieri curaverat famuli relata exiguo pretio auctori reddidere.

Mirabilius aliud ipsis Mathematicis accidit ; Nam cum viderent negotium Patrum
jam

jam prosperè procedere , conducere hominem literatum , qui multa Patri Adamo crimina affingens , auderet de iis tanquam certissimis, libello supplici Regem admonere , sed cum verosimilia quæ deferebantur non essent, antequam quidquam causæ Rex cognovisset, jussit accusatorem apprehendi , & homini compedes injici : Qui cum inediâ torqueretur, vociferari cœpit , se à Mathematicis ad ferendas adversus innocentem calumnias conductum , & alienâ fraude captum fuisse ; Fuit tamen continuo exilio mulctatus, & ipsi Mathematici vellent , nollent, contributione pecuniariâ factâ, ut quàm citissimè ejiceretur, cum Tribunali criminum convenerunt ; Regiæ voluntatis metu acti. Casus tamen hic improbi hominis non meticulosos, sed ferocios effecit complices: Ipsos enim jam non clanculum æmulos adjuvare , sed palàm aliquid conari, exulcerati animi motus , indices passim calumniæ prodebant.

Erat assessor in Tribunali Mathematico primarius, cognomine Cō , è cujus familia supra decem in eodem Tribunali Magistratum gerebant, omnes animo perversissimo. Hic vel zelo antiquandi Calendarij vix dum editi in lucem ; vel pecuniæ cupiditate ductus (quam à Patre Adamo apertè petebat) libellum supplicem Regi obtulit , in quo de perturbatione

C

Tribu-

54 *Initia Expedit. Christianæ ad Chinens.*

Tribunalis sui conquestus, quod scilicet ad nova difractis animis, ad ea quæ officij propria erant, non attenderent, rogabat Regem, ut vel instauratione Calendarij suspenderetur, vel saltem ut tantisper Pater Europæus, perturbationis, sicut operis, autor ejiceretur: asserbat, discipulos nondum eo perfectionis venisse, ut regulam novam tueri post istum, aut exercere possent; ita omnes, illo ejecto, tumultus sopiri posse. Similia multa oblatrantem repulit Rex, jussis Magistratibus, ad quos pertinet, de hominis temeritate judicium ferre, hominemque castigare. Nondum Regis mandatum percrebuerat, quando Mahometanus eidem adscriptus Tribunali, advolans, perditio ordinem facti indicat; Sedebat forte ad mensam, scutellâ orizæ ori appositâ, more Sinenfi, domesticis convescens: Opinatus nuntium, probantis datum consilium Regis, adesse; ut audivit contrarium, confestim repositâ in mensam scutellâ, bolo, qui alias ab Oriza fuisset innoxius, magis animo, quam gutturi, inhærente, præfocatus, & vix ad lectum deportatus, expiravit; Invidiâ nemini magis fatali, præterquam sibi. Alij quatuor, è classe observatoria, averso animo, sæpius dum observarent, fraude usi, ut quoquomodo Antagonistis prodesse possent, Patribus obesse; anticipando vel postponendo tempus, judi-

judices fallebant , magnâ Patrum molestiâ , qui instrumenta observationum aliena recusabant , proprijsque manum adhibere indigenarum , suspectum merito habebant. Ijdem non multo post , cæteris ferè incolumibus , quamvis in communi lue , tunc grassante , mortui , omnium judicio fraudum pœnas dederunt; destinata sua DEO , per artes sibi notas , prosequente.

CAPUT V.

*Christiana Lex in Aula Regia insinuatur,
prospero cum successu.*

Promiserat Doctor Paulus Patrum nomine , quòd absolutâ Astronomiâ , reliquas Mathematicas artes , Chinesibus essent communicaturi. Præstiterunt sperata tandem pro viribus. Neque solùm instrumenta Astronomica , verùm etiam optica , hydraulica & alia varij generis mechanica diem ibi terrarum aspexêre ; quin etiam Musicam adjecerunt. Jam annus decimus tertius Regis agebatur , quando in Gazophylacio Regio repertum clavicymbalum , quod olim Pater Matthæus Riccius Imperatoris avo detulerat , novæ Europæorum existimationi aditum fecit : Deportari Rex illud ad Patrem Adamum jussit , à quo non solùm vetus temperari , sed aliud quoque simile construi sibi instrumentum mandavit. Obsecutus avidè impe-